

ombudsman
veřejný ochránce práv

Monitorování práv pacientů v psychiatrických nemocnicích

Podkladový materiál pro 3. setkání s lidmi
s psychosociálním postižením

Obsah

Obsah	2
Monitorování psychiatrických nemocnic prostřednictvím VOP	3
1. Zákonný podklad.....	3
2. Způsob monitorování.....	3
3. Provedené návštěvy a zjištění.....	3
Další monitorovací mechanismy	5
1. Ministerstvo zdravotnictví	5
2. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT).....	5
3. Mechanismy OSN.....	6
4. Monitorování prostřednictvím občanské společnosti	6

Monitorování psychiatrických nemocnic prostřednictvím VOP

---

1. Zákonný podklad

Přijetím **Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání** (OPCAT) vznikla České republice povinnost zřídit nezávislý orgán, který by vykonával systematické návštěvy v místech, kde jsou osoby omezeny na svobodě. Opční protokol vstoupil pro Českou republiku v platnost dne 9. srpna 2006 a oním nezávislým tzv. **národním preventivním mechanismem** se od 1. ledna 2006 stal veřejný ochránce práv. Pravomoci VOP při monitorování jsou specifikovány v § 21a zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv.

Cílem systematických návštěv je posílit ochranu osob omezených na svobodě před mučením, krutým, nelidským, ponižujícím zacházením nebo trestáním a jiným **špatným zacházením**.

2. Způsob monitorování

Při provádění návštěv může ochránce a jím pověřené pracovníci vstupovat do všech míst v zařízení, nahlížet do veškeré dokumentace včetně zdravotnické, dotazovat se všech osob (jak zaměstnanců, tak pacientů, klientů či vězňů) a rozhovory s nimi vést o samotě. **Systematické návštěvy jsou prováděny bez předchozího upozornění**, vedoucí zařízení je informován přímo na místě. Návštěvy jsou prováděny v jakémkoli denním čase (např. i v nočních hodinách či brzy ráno), případně i mimo pracovní dny.

Svá zjištění a doporučení týkající se podmínek v určitém typu zařízení ochránce zobecňuje v souhrnných zprávách z návštěv. Návrhy na zlepšení zjištěného stavu směřuje jak k samotným zařízením a jejich zřizovatelům, tak i k ústředním orgánům státní správy.

Při přípravě i v průběhu systematických návštěv spolupracuje ochránce s externími odborníky – lékaři, psychiatry, zdravotními sestrami, inspektory poskytování sociálních služeb apod.

3. Provedené návštěvy a zjištění

Série návštěv psychiatrických nemocnic:

V roce 2009 proběhla první série návštěv psychiatrických nemocnic. Byly navštíveny PL Šternberk, PL Kosmonosy, PL Kroměříž, PL Havlíčkův Brod, PL Dobřany, PL Opava, PL Horní Beřkovice a PL Lnáře. I když návštěvami nebylo zjištěno špatné zacházení dosahující intenzity mučení nebo krutého zacházení, v **souhrnné zprávě** bylo množství doporučení vůči samotným nemocnicím, tak vůči státní správě.

V roce 2010 provedl VOP následnou návštěvu psychiatrických nemocnic. Byly navštíveny PL Dobřany, PL Havlíčkův Brod, PL Horní Beřkovice, PL Kosmonosy, PL Kroměříž, PL Opava a PL Šternberk. Podle **souhrnné zprávy** došlo k posunu v některých oblastech, například co se týká oblečení pacientů, zajištění jejich soukromí, či aktualizace domácích řádů.

V roce 2013 provedl VOP návštěvy v dětských psychiatrických, podle [souhrnné zprávy](#) shledal špatné zacházení v několika případech, a zejména v souvislosti s režimovými opatřeními.

Individuální návštěvy:

Psychiatrická nemocnice Brno- Černovice, 2011: špatné zacházení nezjištěno, zpráva nebyla zveřejněna.

Psychiatrická nemocnic Brno-Černovice, 2011 (gerontologické odd.): špatné zacházení nebylo zjištěno, zpráva nebyla zveřejněna.

Psychiatrická nemocnice Šternberk, 2011: špatné zacházení [zjištěno](#).

Psychiatrická nemocnice Dobřany, 2012: špatné zacházení [zjištěno](#) (v souvislosti s úmrtím pacientky v síťovém lůžku), udělena i [sankce](#).

Psychiatrická nemocnice Dobřany, 2013: špatné zacházení [zjištěno](#).

Psychiatrická nemocnice v Opavě, 2017: špatné zacházení [nezjištěno](#).

Psychiatrická nemocnice Horní Beřkovice, 2017: špatné zacházení [nezjištěno](#).

Psychiatrická nemocnice Havlíčkův Brod, 2017: špatné zacházení [nezjištěno](#).

Psychiatrická nemocnice v Kroměříži, 2017: špatné zacházení [zjištěno](#).

Psychiatrická nemocnice Kosmonosy, 2017: špatné zacházení [nezjištěno](#).

Psychiatrická nemocnice Bohnice, 2018: špatné zacházení [nezjištěno](#).

Psychiatrická klinika FN Plzeň, 2018: zpráva zatím není veřejná

Psychiatrická nemocnice Opařany, 2018: zpráva zatím není veřejná

Psychiatrická nemocnice Petrohrad, 2019: zpráva zatím není veřejná

Psychiatrická klinika a oddělení dětské a dorostové psychiatrie FN Brno, 2019: zpráva zatím není veřejná

Dětská psychiatrická klinika FN Motol, 2019: zpráva zatím není veřejná

Další monitorovací mechanismy

---

1. Ministerstvo zdravotnictví

V roce 2017 a 2018 provedlo Ministerstvo zdravotnictví ČR šetření v 17 státních psychiatrických zařízeních. Hodnotící návštěvy byly naplánovány ve spolupráci se zaměstnanci PN a zúčastnili se jich hodnotící týmy složené z pěti hodnotitelů, zpravidla šlo o psychiatra, sociálního pracovníka, právníka z oblasti lidských práv, člověka s osobní zkušeností s duševním onemocněním a výzkumníka.

V rámci mapování bylo hodnoceno naplňování Úmluvy o právech osob s postižením pomocí nástroje WHO QualityRights. [Výsledky šetření](#) prokázaly, že v psychiatrických nemocnicích bylo iniciováno naplňování Článku 28 Úmluvy (přiměřená životní úroveň a sociální ochrana); Článku 25 (nejvyšší možná úroveň zdraví); Článků 12 a 14 (rovnost před zákonem, svoboda a osobní bezpečnost); a Článku 19 (nezávislý život a zapojení do komunity). Naplňování Článků 15 a 16 (ochrana proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání a ochrana před vykořisťováním, násilím a zneužíváním) bylo částečně dosaženo. Mezi nejproblematictější oblasti patřilo zohledňování plánů na zotavení formulovaných spolu s uživateli péče, zohledňování preferencí uživatelů péče co do místa a způsobu léčby, používání alternativních metod pro de-eskalaci krizových situací namísto izolace a omezujících prostředků, a v neposlední řadě také naplňování přístupu k edukačním a zaměstnaneckým příležitostem.

2. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT)

Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) byl ustaven [Evropskou úmluvou o zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání](#). Výbor provádí návštěvy zařízení, kde jsou umístěny osoby zbavené svobody, a kontroluje, jak se s nimi zachází. Mezi tato místa patří i psychiatrické léčebny. Delegation CPT mají do detenčních zařízení neomezený přístup a taktéž neomezené právo se v nich pohybovat. S osobami zbavenými svobody mohou hovořit v soukromí a mohou svobodně komunikovat s kýmkoli, kdo může poskytnout informace.

Návštěvy uskutečňují delegace, nejčastěji složené z několika členů CPT, doprovázené pracovníky sekretariátu Výboru, a pokud je to nutné, dalšími experty a tlumočníky. Delegation vykonávají návštěvy periodicky (zpravidla vždy po čtyřech letech), podle potřeby se ale uskutečňují i další návštěvy "ad hoc".

Po každé návštěvě zašle CPT dotyčnému státu podrobnou zprávu. Tato zpráva obsahuje zjištěné skutečnosti a také doporučení, komentáře a požadavky na informace. CPT rovněž vyžaduje podrobnou reakci na problémy, na něž zpráva upozorňuje. Tyto zprávy a odpovědi na ně jsou součástí průběžného dialogu vedeného s dotyčnými státy.

Česká republika byla navštívena CPT dosud osmkrát, naposled v roce 2018. V tomto roku byla navštívena Psychiatrická nemocnice Jihlava; CPT nezjistil špatné zacházení, nicméně se své [zprávě](#) vydal několik doporučení k zlepšení právního postavení pacientů.

3. Mechanismy OSN

Monitorovací návštěvy provádějí také zvláštní zpravodajové OSN [pro práva lidí s postižením](#) a [pro nejvyšší dosažitelnou úroveň zdraví](#). V roce 2016 například provedl Zvláštní zpravodaj pro zdraví návštěvu Chorvatska, při které se také podíval do psychiatrické nemocnice. Ve své [zprávě](#) pak kritizoval vysokou míru institucionalizace lidí s psychosociálním postižením, jakož i přetrvávající biomedicínský model péče. Zvláštní zpravodajka se také při svých návštěvách soustředí na otázku (de)institucionalizace, například v roce 2017 ve své [zprávě](#) o návštěvě v Kazachstánu kritizovala nedůstojné zacházení s lidmi s psychosociálním postižením v institucích.

Návštěvy se provádějí na základě podnětů jednotlivců, skupin, organizací nebo národních lidskoprávních mechanismů týkajících se porušení lidských práv, a to zejména prostřednictvím vyplnění webového [formuláře](#).

4. Monitorování prostřednictvím občanské společnosti

Monitorovat situaci zranitelných skupin mohou i organizace zaměřené na ochranu lidských práv. Monitorování psychiatrických nemocnic se zaměřením na používání omezovacích prostředků provedla například a v roce [2003](#) a [2013](#) mezinárodní organizace Mental Disability Advocacy Centre (dnes „Validity“) ve spolupráci s českou Ligou lidských práv. Obě zprávy odhalily závažné zásahy do lidských práv pacientů a přispěly k medializaci problematické praxe v české péči o duševní zdraví. Po první z těchto zpráv také došlo k úplnému zákazu používání klecových lůžek ve zdravotnických i sociálních službách.